

HET BIT: EEN DWANGMIDDEL IN DE PAARDENSPORT

*Stichting Dier&Recht
Januari 2020*

INHOUD

het Bit: een dwangmiddel in de paardensport	1
INHOUD	2
Samenvatting en inleiding	3
Schade door bitgebruik	4
Schade aan de mondhoeken	4
Schade aan de lagen en de binnenzijde van de mond	5
Diepteschade aan het Kaakbot en 'de lagen'	6
Ruiters merken vaak niet dat hun paard in de mond gewond raakt	7
Het effect van de neusriem	11
Het wedstrijdreglement over de neusriem	12
Hoe hoort een neusriem dan te zitten?	12
Een zachte hand bestaat niet	13
Symptomen van stress en pijn blijven onopgemerkt	14
kiezen vijlen en trekken	15
Wolfskiezen	15
Bit seats	16
Wedstrijdreglement beschermt paarden niet	17
Bitgebruik tijdens wedstrijden	17
Wetgeving	18
Tanden trekken en bijvijlen	18
bitten in de praktijk	20
Voorbeelden van bidden en paarden met pijn in de praktijk	20
Alternatieven: bitloos Rijden	24
Bitloze Alternatieven in de praktijk	25
Conclusie	27
Bijlage	28
Types hoofdstellen die we wél aanraden:	28

SAMENVATTING EN INLEIDING

In de paardensport wordt er van paarden een enorme prestatie gevraagd. De wijze waarop het dier wordt aangespoord, leidt regelmatig tot verwondingen en stress. Via het bit wordt er een enorme kracht uitgeoefend op de gevoelige mond van het paard. Dit beschadigt het tandvlees, de tong, de lippen, de wangen en het veroorzaakt pijn. Regelmatig beginnen paarden hierdoor uit hun mond te bloeden. Al lang voordat ze bloeden, is er echter sprake van verwondingen. Door een te strakke neusriem kan het paard de mond vaak niet openen. Kiezen die 'in de weg zitten' worden getrokken of afgevijsd zodat het bit beter in de mond past en het paard zich er niet tegen kan verzetten.

Bitten veroorzaken verwondingen aan het tandvlees, de mondhoeken en de tanden.^{5,6,9,33} Er zijn aanwijzingen dat bitten ook zorgen voor aandoeningen aan de luchtpijp, de tong, de spijsvertering en de longen.^{10,11,12} Bitten leiden bovendien tot stress en extreem veel slikken, tot kwijlen, terugtrekken van de tong, schudden met het hoofd en allerlei ander afwijkend gedrag waaruit is af te leiden dat het paard last heeft van het bit.³³

Om protest van het paard tegen het bit te minimaliseren wordt een neusriem gebruikt. De neusriem zorgt ervoor dat het paard zijn mond niet kan openen; probeert het paard de mond toch te openen, dan veroorzaakt dit pijn op het neusbots en de onderkaak. Uit een onderzoek onder 750 sportpaarden bleek dat de neusriem bij 93 procent te strak zat. Dit is gecontroleerd door een meetapparaat tussen de voorkant van de neus en de neusriem te schuiven. Bij 44 procent zat de neusriem zelfs zo strak dat de ruimte tussen de neusriem en de neus niet gemeten kon worden.¹ Hierdoor kan het paard zijn mond niet openen, waardoor pijn- en protestsignalen als gevolg van het gebruik van het bit niet voldoende opgemerkt worden. Ook dit tast het paardenwelzijn in ernstige mate aan.

Het is vrij gebruikelijk dat de paardenmond wordt aangepast aan het bit door tanden te trekken en kiezen te vijlen. Er wordt dus een medische ingreep verricht die niet nodig zou zijn als er zonder bit gereden zou worden. Er zijn aanwijzingen dat deze ingrepen ook zonder verdoving worden verricht. Dit zorgt voor extra risico's en pijnproblemen bij het paard.³⁴

Het gebruik van bitten is niet aan regels gebonden. Tijdens wedstrijden is het soms zelfs verplicht om bitten te gebruiken. Er zijn echter voldoende alternatieven die het paard geen pijn doen. Zelfs voor onervaren ruiters is een hoofdstel zonder bit zeer goed te gebruiken.

Omdat er goede alternatieven zijn en omdat bitten een onacceptabele en nodeloze aantasting van het welzijn van paarden betekenen, pleit Stichting Dier&Recht voor een uitfasering van het gebruik van bitten en een uiteindelijk verbod. Een eerste stap zou zijn om alle bitten met hefboomwerking, bitten met hackamores, bitten met hoge tongbogen en bitten die op een andere manier een scherpe inwerking hebben, te verbieden – en bitloos rijden in alle disciplines van de paardensport te normaliseren.

¹ Doherty, Orla, et al. "Noseband use in equestrian sports—an international study." *PloS one* 12.1 (2017): e0169060.

SCHADE DOOR BITGEBRUIK

HET BIT

Paarden werden duizenden jaren geleden gedomesticeerd en bleken al snel een handig vervoermiddel te zijn. In het Oude Egypte werden al bidden gebruikt: een stang of band in de mond van het paard, met daaraan teugels om het hoofd van het paard te sturen. Het gebruik van het bit is sindsdien nooit heroverwogen, en maar weinig ruiters vragen zich af of een bit wel noodzakelijk is. Echter, bidden kunnen zeer schadelijk zijn voor het welzijn en de gezondheid van het paard.

Uit meerdere onderzoeken is gebleken dat er geen bijzonder grote kracht nodig is om ernstige schade toe te brengen aan de mond van een paard.² Bovendien tonen diverse onderzoeken aan dat paarden weerstand laten zien tegen het bit. De inwerking van het bit wordt ervaren als mild irriterend tot zeer pijnlijk.² Onderzoekers rapporteren onder andere verwondingen aan de tong, de lagen (het tandloze stukje in de paardenmond), de tanden, de mondhoeken en in en op de neus.³ **Verwondingen door bitgebruik zijn geen incidenten. Bij iedere discipline binnen de paardensport worden bidden gebruikt en komen verwondingen in en om de mond van de paarden voor. Het aantal verwondingen en de ernst ervan varieert per discipline van 30 tot 83 procent van de paarden met zichtbare schade.**

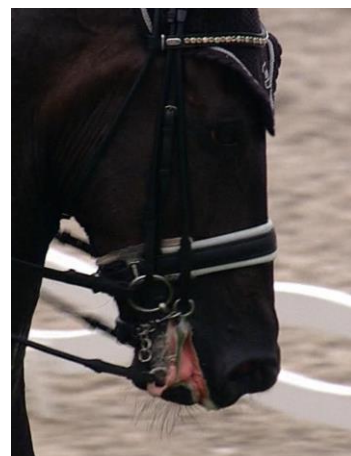

Foto 1 Dit paard heeft twee bidden in de mond; het heeft een kinketting en neusriem waarmee druk wordt uitgeoefend, in dit geval tot bloedens toe.

In 2013 werden 120 paarden onderzocht aan de Faculteit Diergeneeskunde van de Universiteit Gent. De ene helft van de paarden werd dressuurmatig gereden en de andere helft werd gebruikt voor de springsport of voor beide disciplines.

De paarden waren gemiddeld tien jaar oud en werden ongeveer vier uur per week bereden. Er waren ruiters-paardcombinaties van alle niveaus. Van de 120 onderzochte paarden hadden slechts 20 dieren (16,7 procent) geen verwondingen in de mond. Bij de rest van de paarden (83,3 procent) werden onder meer de volgende verwondingen geconstateerd: gescheurde mondhoeken, zweren op het tandvlees, schuurletsels of huidskleurverlies door langdurige druk:⁴

SCHADE AAN DE MONDHOEKEN

- Depigmentatie: de kleur van de mondhoeken verdwijnt als de cellen die het pigment produceren, beschadigd raken. Door langdurige irritatie en druk ontstaat er dus in de huid littekenweefsel.
- Kloven: de druk en wrijving van het bit zorgen ervoor dat de huid uitrekt en scheurt. De ernst van de wonden is wisselend en wonden kunnen zich in de mond

² Mellor, D.J. and Beausoleil, N.J. (2017) Equine welfare during exercise: an evaluation of breathing, breathlessness and bridles. *Animals* 7, 41.

³ Manfredi, J., H. M. Clayton, et al. (2005). 'Radiographic Study of Bit Position Within the Horse's Oral Cavity.' *Equine and Comparative Exercise Physiology* 2(3): 195-201.

⁴ Rijckaert 2013, 'De impact van het bit op de paardenmond: een klinische veldstudie bij 120 paarden.' Veterinaire Faculteit Gent.

en aan de buitenzijde van de lip bevinden. Geheelde kloven bevatten vaak geen pigment meer. Zo kun je de zichtbare schade door het bit herkennen.

- Schuurletsel: de huid van het paard kan klem komen te zitten tussen het bit en de neusriem. Doordat de huid bij drukuitoefening op het bit omhoog wordt getrokken, kan de huid niet weg als de neusring te strak zit. Dit veroorzaakt irritatie en soms kale schuurplekken.
- Vereelting: zowel in de mond als rondom de mondhoeken kan eeltvorming optreden door wrijving met het bit. Het is een signaal van herhaalde druk of schade door bitgebruik.

SCHADE AAN DE LAGEN EN DE BINNENZIJDE VAN DE MOND

- Botwoekeringen en botsplinters: het bot onder het tandvlees op de plek waarop het bit rust, kan vervormen door de druk. Dit kan botwoekeringen en botsplinters tot gevolg hebben die soms onder het tandvlees voelbaar zijn.
- Wonden in het slijmvlies: deze wonden ontstaan doordat de slijmvliezen beknelde raken tussen scharnierpunten van het bit, tussen het bit het tandvlees, of tussen het bit en de tanden. Kleine littekens en verwondingen zijn zichtbaar aan de binnenkant van de mond.

De paarden werden voor en na een wedstrijd gecontroleerd. Na de wedstrijd namen de onderzoekers bij 28 paarden (23,3 procent) veranderingen in de mond waar ten opzichte van voor de wedstrijd. In de meeste gevallen (57,1 procent) ging het om een verergering van de letsels die bij het eerste onderzoek al waren opgemerkt.

Letsel ontstaat niet bij alle bidden even snel. In de paardensport worden bidden 'scherp' genoemd als ze bekend staan om hun pijnlijke inwerking. Wanneer het mondstuk in drie delen onderbroken is, oftewel op drie plekken scharniert, dan past het qua vorm beter in de mond dan een 'enkel gebroken' of recht bit.

Uit onderzoek blijkt dat bij bidden met drie scharnierpunten in het mondstuk minder snel verwondingen optreden dan bij bidden die niet of op slechts één plek gebroken zijn. Een bit dat op één plek scharniert, werkt als een notenkraker op de tong. Ook is gebleken dat bidden met een rechte stang als mondstuk en hefboomwerking (foto 4) vaker verwondingen veroorzaken dan eenvoudige bidden (foto 6 en 8).

Op onderstaande foto's zijn enkele voorbeelden te zien van schade die door bitgebruik is aangericht.⁵

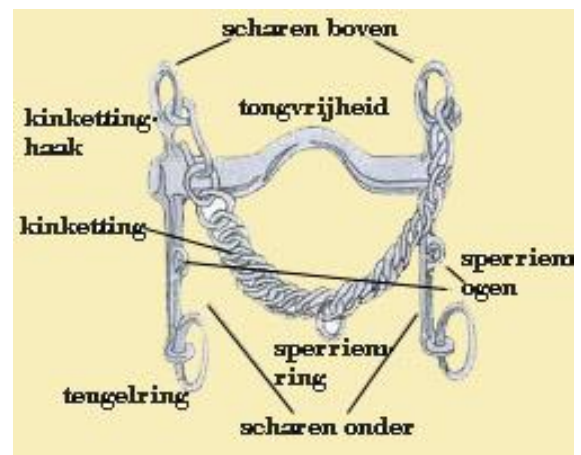

Foto 2 Stangbit met uitleg over de onderdelen van het bit.

⁵ Rijckaert 2013, "De impact van het bit op de paardenmond: een klinische veldstudie bij 120 paarden. Veterinaire Faculteit Gent.

Depigmentatie als gevolg van de druk van het bit

Kloof in de mondhoek als gevolg van het bit

Schilfers in de mondhoeken als gevolg van het schuren

Kloof in de mondhoek als gevolg van het bit

Zweertjes in de mond als gevolg van het bit

Wond op het gezicht door schuren van het bit en/of de neusriem

Bovenstaande afbeeldingen zijn afkomstig van Rijckaert 2013, De impact van het bit op de paardenmond: een klinische veldstudie bij 120 paarden, Veterinaire Faculteit Gent.

DIEPTESCHADE AAN HET KAAKBOT EN 'DE LAGEN'

Dierenarts en paardentandarts Offereins (1998) geeft aan dat 'lagendrukking' – verdrrukking van het tandvlees op het kaakbot door het bit – een veelvoorkomend letsel is: door een te geringe bloedtoevoer naar de lagen kunnen het onderliggende beenvlies en het bot afsterven. Lagendrukking is meestal te herkennen aan roodblauwe verkleuringen, maar soms veroorzaakt het zelfs open wonden.⁶ Ook uit onderzoek van Greevy (2004) blijkt dat er wonden en ernstige vervormingen van het bot kunnen ontstaan door bitgebruik.⁷

⁶ Offereins, E.(1998). "Paardentanden" EquiCare, Almere: 123-124

⁷ McGreevy, P.D. (2004) Equine Behavior - A Guide for Veterinarians and Equine Scientists, W.B. Saunders, London

RUITERS MERKEN VAAK NIET DAT HUN PAARD IN DE MOND GEWOND RAAKT

Uit onderzoek van Öhman (2009) bleek dat 53,8 procent van 130 onderzochte pony's en paarden verse zweren had nadat ze twee weken door verschillende ruiters die verschillende bittten gebruikten, bereden waren. 94 procent van deze testgroep had littekens van eerdere zweren in de mond. Aan de gewonde paarden was volgens de ruiters geen duidelijk ongemak op te merken. De kans is dus groot dat ruiters niet in staat zijn om dit te beoordelen.⁸

Uit onderzoek bij IJslandse paarden blijkt dat 36 procent van de paarden zweren in de mond heeft door het gebruik van een bit vóór start van een gangenwedstrijd; bij 8% van de paarden waren zeer ernstige zweren aanwezig. Verwondingen aan de tandvlees lagen waren van 8% naar 31% toegenomen tijdens het rijden van de wedstrijd. Des te groter de boog in het bit, des te ernstiger de verwondingen⁹.

Ruiters kijken waarschijnlijk niet vaak in de mond van hun paard en zijn dus meestal niet op de hoogte van de verwondingen.

Lange termijn gevolgen voor de spijsvertering en ademhaling

In het boek *Metal in the Mouth: The Abusive Effects of Bitted Bridles*¹⁰ van dierenartsen Cook en Strasser staat dat paarden door een bit moeite hebben met slikken en daardoor gaan 'schuimen' of kwijlen. Cook en Strasser laten zien dat het bit de verteringsstelsels van paarden negatief beïnvloedt. Waarschijnlijk komt dit doordat het bit in de mond een seintje aan de hersenen geeft alsof er eten binnenkomt de spijsvertering gaat werken, terwijl het paard uiteindelijk niets binnenkrijgt. Dit kan in relatie staan tot de vele maagproblemen die paarden hebben.

Foto 3 Het schuimen is duidelijk zichtbaar. Het optrekken van de neus is een indicatie van pijn. De mond kan niet verder open door de strakke neusriem.

⁸ Öhman, C. (2009). Rein Tension Measures as Indicator of Horse Rider Communication. Student Report. Skara, Sweden

⁹ Björnsdóttir S, Frey R, Kristjansson T, Lundström T. Bit-related lesions in Icelandic competition horses. Acta Vet Scand. 2014;56(1):40. Published 2014 Aug 13. doi:10.1186/s13028-014-0040-8

¹⁰ Cook, R. W. en H. Strasser (2003). Metal in the Mouth: The Abusive Effects of Bitted Bridles.

In het boek worden meerdere wetenschappelijk onderzochte casussen besproken die de problematiek omtrent het bitgebruik toelichten en de ernst ervan bevestigen. Zo kan het bit ook de oorzaak zijn van verschillende ademhalingsproblemen die bij paarden worden geconstateerd en die kunnen leiden tot longbloedingen.¹¹ Ook zou het bit de oorzaak kunnen zijn van de vervorming van het zachte gehemelte en zou bitgebruik kunnen leiden tot 'Dorsal Displacement of the Soft Palate' (DDSP).¹² Bij paarden met DDSP is de opening naar de luchtpijp geblokkeerd door het vervormde zachte gehemelte, waardoor het paard minder goed kan ademen.¹³

Foto 4 Bij dit paard zijn in de mond een blauwe plek en een open zweer ontstaan door het bitgebruik.¹⁴

Foto 5 Pelhalmbit met hefboomwerking en kinketting. Het weggedraaide oog en de opengesperde mond duiden op hevige pijn.¹⁵

¹¹ Cook WR (1999). Pathophysiology of Bit Control in the Horse. Journal of Equine Veterinary Science 19: 196–203.

¹² Cook, W.R. (2002) Bit-induced asphyxia in the horse: elevation and dorsal displacement of the soft palate at exercise. J. Equine. Vet. Sci. 22, 7-14.

¹³ American College of Veterinary Surgeons, 'Dorsal Displacement of the Soft Palate', <https://www.acvs.org/large-animal/dorsal-displacement-soft-palate>, geraadpleegd op 30 oktober 2019.

¹⁴ Afbeelding van <https://bitbankaustralia.files.wordpress.com/2011/03/french-snaffle-in-mouth.jpg>

¹⁵ Foto afkomstig van https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Polo_070922_18-crop.jpg

Foto 6 Beschadigingen aan de tong komen veel voor.¹⁶

Foto 7 Het afbinden van de tong en het gebruik van een bit kunnen zeer ernstige schade veroorzaken.

¹⁶ <https://damascusequine.com/wp-content/uploads/2017/08/AnOverviewOfBitsAndBiting.pdf>

Wonden in de mond komen voor bij alle disciplines en op alle niveaus. Ook paarden van topruiters raken regelmatig gewond door het hoofdstel met bit,¹⁷ zoals deze foto's tonen.

Foto 8 In 2010 bloedt het paard van Nederlandse Grand Prix ruiter Cornelissen. Dit leidt tot diskwalificatie.

Foto 9 In 2015 wordt Nederlandse ruiter E. Gal gediskwalificeerd van EK nadat zijn paard bloedt.

Foto 10 Tijdens eventing bloedt het paard van ruiter Little in 2018 uit de mond. Ze rijdt wel door.

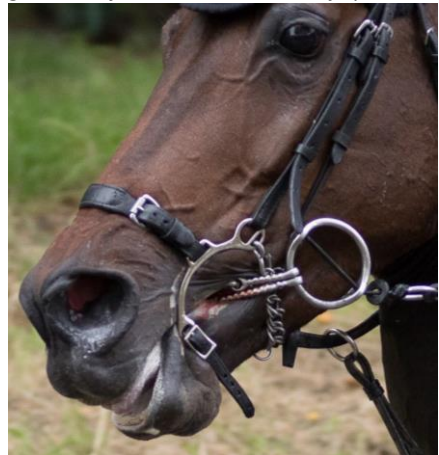

Foto 11 Little in 2015. Er is discussie over of er hier op het extreem smalle, gedraaide bit bloed te zien is.

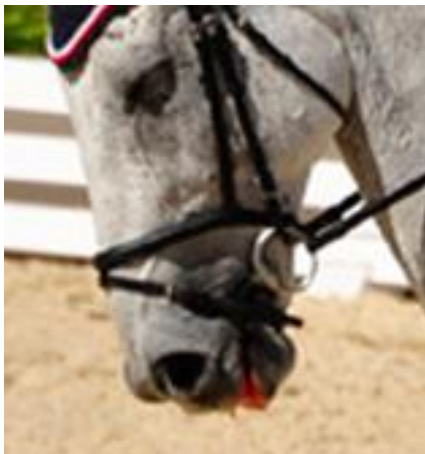

Foto 12 Franse ruiter Laghouagh tijdens de wereldkampioenschappen in 2010

Foto 13 Eventing – paard tijdens 2011 CCI Aachen
© MacMillan Photography

¹⁷ <https://www.dehoefslag.nl/tag/bloedregel>

HET EFFECT VAN DE NEUSRIEM

In de paardensport worden de neusriemen van de hoofdstellen vaak strak aangesnoerd.¹⁸ Dit wordt bewust gedaan, zodat het paard zijn mond niet kan openen, en het bit in de mond op één plek blijft liggen. Met een strakke neusriem kan het paard minder goed laten merken dat het bit hem pijn doet.

Een te strakke neusriem wordt in verband gebracht met meer mondblessures en verhoogde stress; de stress is onderzocht aan de hand van de hartslag en oogtemperatuur van de paarden.¹⁹ Hoe strakker de neusriem des te duidelijker de paarden gestrest raken, omdat het pijn veroorzaakt.¹⁸ De neusriem beperkt mond-, kaak- en tongbewegingen. Als een neusriem wordt afgedaan zie je vaak direct een aantal gedragingen om gemist gedrag in te halen, zoals gapen, de neus schuren, kauwen. Dit zijn bewegingen die het paard eerst niet kon doen met de strakke neusriem om, maar duidelijk wel graag wilde uitvoeren.

Foto 14 Een van de meest gebruikte soorten neusriem is deze hoge brede riem, gecombineerd met een dunne riem. Deze dunne riem heet de sperriem. Beide worden vaak zo aangesnoerd dat de mond niet open kan.

Uit een onderzoek onder 750 paarden, bleek dat de neusriem bij 93 procent te strak zat. Dit is gecontroleerd door een meetapparaat tussen het neusbot en de neusriem te schuiven. Bij 44% zat de neusriem zelfs zo strak dat de ruimte tussen de neusriem en de neus niet gemeten kon worden.¹

¹⁸ <https://horsesdaily.com/article/international-society-equestrian-science-position-statement-restrictive-nosebands>

¹⁹ Fenner K, Yoon S, White P, Starling M, McGreevy P (2016) The Effect of Noseband Tightening on Horses' Behavior, Eye Temperature, and Cardiac Responses. PLoS ONE 11(5): e0154179. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0154179>

HET WEDSTRIJDREGLEMENT OVER DE NEUSRIEM

Volgens de wedstrijdreglementen moeten er ten minste twee vingers tussen de neusriem en het voorste neusvlak passen. In het algemeen wedstrijdreglement van de KNHS staat:

Artikel 46 – Wreedheid/Overbodig en publieksonvriendelijk gedrag

1. Iedere vorm van wrede of ruwe behandeling van paarden is uitdrukkelijk verboden op zowel het oefen als het losrijterrein als elders op het wedstrijdterrein.
2. Onder wreedheid, overbodig en/of publieksonvriendelijk gedrag wordt onder meer verstaan het buitensporig aanzetten van vermoeide paarden, het overmatig gebruik van zweep of karwats, een onaanvaardbaar scherp of slecht zittend bit, een neusriem waarbij er minder ruimte is tussen neusriem en neusbot dan 1,5cm (gemeten aan de bovenzijde midden op de neus), het overmatig gebruik, misbruik of voortdurend gebruik van sporen, het gebruik van elektrische apparaten, het 'barreren' van het paard, het overgevoelig maken van elk gedeelte van het paard, onder andere door het toepassen van scherpe zalf en dergelijke, het onjuist toepassen van methoden en/of hulpmiddelen alsmede alle handelingen, die in strijd zijn met de gedragscode 'Welzijn van het paard'.

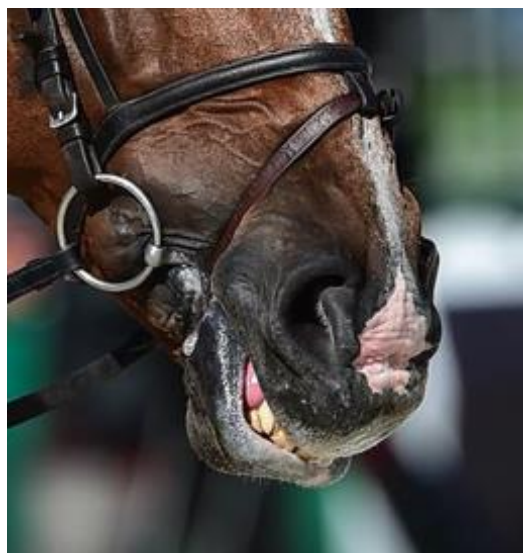
Sinds april 2019 zijn er speciale mensen aangewezen om ook op oefenterreinen van de wedstrijden de neusriemen te controleren. In de praktijk blijken de controles echter weinig te worden toegepast. Lang niet alle paarden die aan een wedstrijd starten, zijn correct gecontroleerd. Elke neusriem zou gecontroleerd moeten worden, en bij te strak zittende neusriemen moet een ruiter-paardcombinatie gediskwalificeerd worden.

HOE HOORT EEN NEUSRIEM DAN TE ZITTEN?

De breedte van de neusriem bepaalt hoeveel pijn het paard zal ervaren als het dier toch de mond wil openen. Een smalle harde riem, een sperriem of een ketting is pijnlijker dan een brede, zachte, hoge neusriem. Een neusriem wordt zowel met als zonder bit gebruikt. Bij bitloze hoofdstellen wordt de neusriem gebruikt om het paard te sturen. Voor zowel hoofdstellen met bit als hoofdstellen zonder bit is een brede, zachte neusriem de meest diervriendelijke keuze.

Het is de bedoeling dat de neusriem zich op een plaats bevindt waar hij de ademhaling niet belemmert, maar ook niet tegen de jukbeenderen schuurt. Als de neusriem te laag zit, kan de punt van het neusbot breken, zeker in combinatie met bidden en hackamores met hefboomwerking. Als de neusriem te laag zit en op de neusgaten drukt, zal de huid ervóór opbollen (zoals te zien bij foto 15) bij het ademen, en gaat het paard vaker briesen of met het hoofd schudden.

Foto 15 De neusriem zit te strak. De opgetrokken neusgaten duiden op pijn, veroorzaakt door het bit.

EEN ZACHTE HAND BESTAAT NIET

De druk die het paard ervaart door het hoofdstel, is afhankelijk van hoe hard de ruiter aan de teugels trekt en hoeveel weerstand het paard biedt.²⁰

De hoeveelheid pijn die een hoofdstel of bit veroorzaakt, hangt ook af van de plek waarop de druk wordt uitgeoefend. Er kan druk worden uitgeoefend op de tong, op de lagen (het tandloze stukje van de kaak), op de neus, op de kin en soms achter de oren. Hoe kleiner het oppervlak waarover de druk wordt verdeeld, hoe groter de druk per vierkante centimeter,²¹ en hoe heviger de pijn die het paard heeft.

Tijdens een onderzoek onder 120 ruiters gaven 89 van de ruiters aan dat hun paard nog nooit problemen had gehad met letsels ter hoogte van de mond. Binnen deze groep vertoonde 75 procent van de paarden echter wel letsels die, mits met aandacht bekeken, uitwendig zichtbaar waren.⁴ De belangrijkste reden waarom de wonden de tijd niet krijgen om te helen, is mogelijk dat de ruiters simpelweg niet weten dat hun paard letsels heeft.

Als de ruiter met een kracht van 50 newton aan de teugels trekt – wat bijvoorbeeld vaak het geval is bij paarden die voor een kar zijn gespannen –, kan de daadwerkelijke kracht die op de mond van het paard wordt uitgeoefend wel 100 tot 140 newton zijn, afhankelijk van de ring van het bit waaraan de teugel is bevestigd.

De druk die een paard ervaart door het trekken aan de teugels, kun je vergelijken met de pijn en druk die wij zouden ervaren als we een bit op ons gestrekte scheenbeen leggen: wanneer daar een kracht van 50 newton op staat (omgerekend 5 kilo) voelt de druk alsof er 10,2 kilo (100 newton) tot 14,8 kilo (140 newton) aan ons heen hangt.

De krachten die op het hoofd van paarden zijn gemeten, lopen erg uiteen.^{22,23,24,25} Soms merkt het paard slechts het gewicht van de teugel (ongeveer 3,5 newton), maar soms wordt er tot wel 139 newton uitgeoefend op slechts één kant van het bit. 98 newton komt overeen met een gewicht van 10 kg dat aan het bit hangt.

Op de afbeelding hieronder zie je waarmee dit voor ons vergelijkbaar is. Je kunt je voorstellen dat deze kracht op het gevoelige tandvlees van het paard als nog pijnlijker wordt ervaren.

²⁰ Flanagan, J. (1834). "effects of surface tension and grip force on the discrimination of hand held loads." *Perception and psychophysics* 59(111-118). Weber, E. H. (1834). *On tactile senses*. UK, Taylor and Francis.

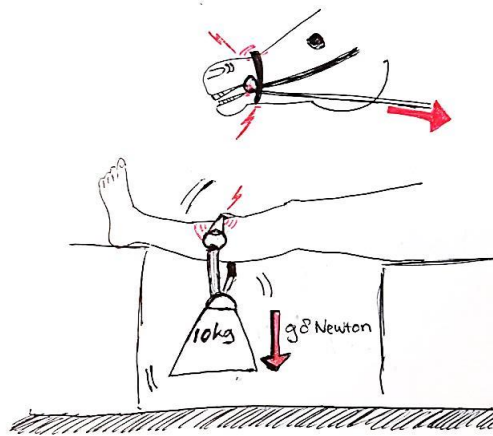
²¹ Vogel, S. (2003). *Comparative Biomechanics: Life's physical world*, Princeton University press.

²² Heleski, C. R., P. D. McGreevy, et al. (2009). "Effects on behaviour and rein tension on horses ridden with or without martingales and rein inserts." *The veterinary journal* 181(56-62).

²³ Clayton, H. M., W. H. Singleton, et al. (2003). "Measurement of rein tension during horseback riding using strain gage transducers." *experimental techniques*.

²⁴ Middelaar, T. (2008). "Horse-rider interaction: rein tension during horse riding and lunging and its influence on the horse." MSc thesis Animal Biology and welfare. HAS Den Bosch University (Netherlands) and Writtle college-University of Essex (United Kingdom)

²⁵ Dongen, N. v., P. v. Cocq, et al. (2008). *Teugelkrachtmetingen*.

Hoe zou een paard deze kracht ervaren?

SYMPTOMEN VAN STRESS EN PIJN BLIJVEN ONOPGEMERKT

Ruiters weten vaak niet dat de problemen die zij ervaren tijdens het rijden, veroorzaakt zouden kunnen worden doordat het paard pijn heeft in de mond. Enkele voorbeelden hiervan zijn:²⁶

- agressie naar het hoofdstel of tegenwerken als het bit wordt ingedaan
- de nek stijf houden
- te diep met het hoofd achter de teugel gaan lopen
- met het hoofd schudden
- de neus optrekken
- de mond proberen te openen
- met de staart zwiepen
- gapen en de neus schuren na het uitdoen van het bit
- een angstig oog opzetten

Andere symptomen van ongerief en hoofdletsel zijn onder andere het uitsteken van de tong, het optrekken van de lippen,²⁷ het vastpakken van het bit, het openen van de mond, achteruitlopen en steigeren. Enkele andere, minder bekende symptomen van ongerief en stress zijn: een snelle hartslag, zweten, geluidjes maken, staartzwiepen en een onregelmatige ademhaling.^{28,29,30} Pijn bij een paard is redelijk makkelijk te herkennen: het paard trekt de lippen of de neus op of probeert zijn mond te openen.

In een Frans onderzoek werden 66 paarden met en zonder bit gereden en werd het gedrag van de paarden gedurende gemiddeld 108 dagen met elkaar vergeleken. Er werden 37 indicaties opgesteld waaruit bleek dat een paard pijn had door het bit. Het welzijn van 65 van 66 paarden werd verbeterd door het bit te verwijderen. Negatieve emoties – zoals pijn – werden verminderd en de kans om positieve emoties te ervaren, werd groter.²⁶

²⁶ Cook, W.R. and Kibler, M. (2019), Behavioural assessment of pain in 66 horses, with and without a bit. *Equine Vet Educ*, 31: 551-560. doi:10.1111/eve.12916

²⁷ Parker, R. (2003). *Equine science*. New York, Clifton Park:Thompson Delmar Learning.

²⁸ Gregory G. Neville (2004). "pshysiology and behaviour of animal suffering" UFAW.

²⁹ Warren, N., P. McGreevy, et al. (2007). *The Welfare of Horses-chpt:7 Training Methods and Horse Welfare.*, Springer.

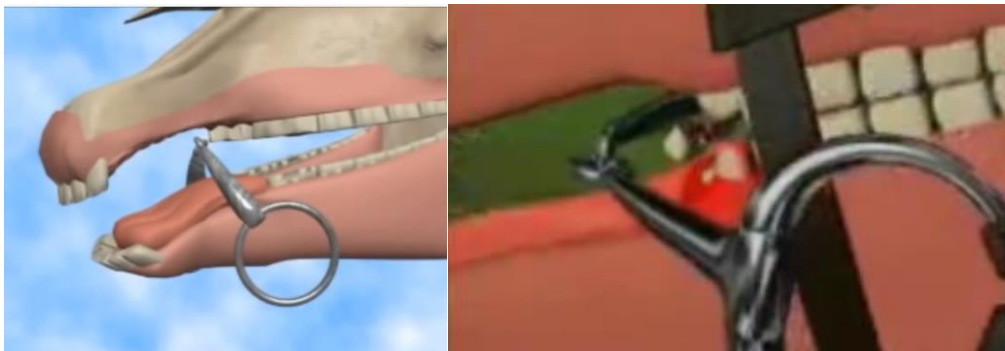
³⁰ Dyson, S. (2004). 'Lameness and Poor Performance in Sport Horse: Dressage, Show Jumping and Horse Trails.' *Equine Veterinary Science* 22(4).

KIEZEN VIJLEN EN TREKKEN

Het is vrij gebruikelijk dat paardentandartsen en gebitsverzorgers de mond van het paard controleren op geschiktheid voor een bit. Dit gebeurt voordat het paard de eerste keer een bit in krijgt, of als het paard veel tegenstribbelt. Paardentandartsen zijn meestal ook dierenartsen. Een gebitsverzorger daarentegen hoeft geen opleiding gevolgd te hebben. Alleen dierenartsen mogen tanden trekken en verdovingen toedienen. Er zijn gevallen bekend waarin zonder verdoving kiezen getrokken werden. Het ging daarbij met name om het trekken van wolfskiezen (het kleine kiesje voor de grote rij kiezen achter in de paardenmond) en het afronden van de grotere, eerste kiezen. Indien dit soort ingrepen zonder verdoving worden verricht, is dit een vorm van mishandeling, en dat is strafbaar. Alleen paardentandartsen die zelf ook dierenarts zijn, of die samenwerken met een dierenarts mogen deze handelingen doen indien het medisch noodzakelijk is. Zogenoemde gebitsverzorgers die geen verdoving mogen toepassen, mogen ook geen invasieve handelingen doen zoals het trekken van kiezen.

WOLFSKIEZEN

Sommige paarden hebben wolfskiezen. Wolfskiezen kunnen zichtbaar zijn of net onder het tandvlees verstopt zitten. Het stoten van het bit op of tegen deze kleine kiezen veroorzaakt heel veel irritatie en pijn. Bij bijna alle paarden worden wolfskiezen daarom uit voorzorg getrokken.³¹ Het trekken van wolfskiezen is een pijnlijke ingreep. De enige reden waarom paarden deze ingreep moeten ondergaan, is dat ze dan beter met een bit kunnen worden gestuurd.³⁴

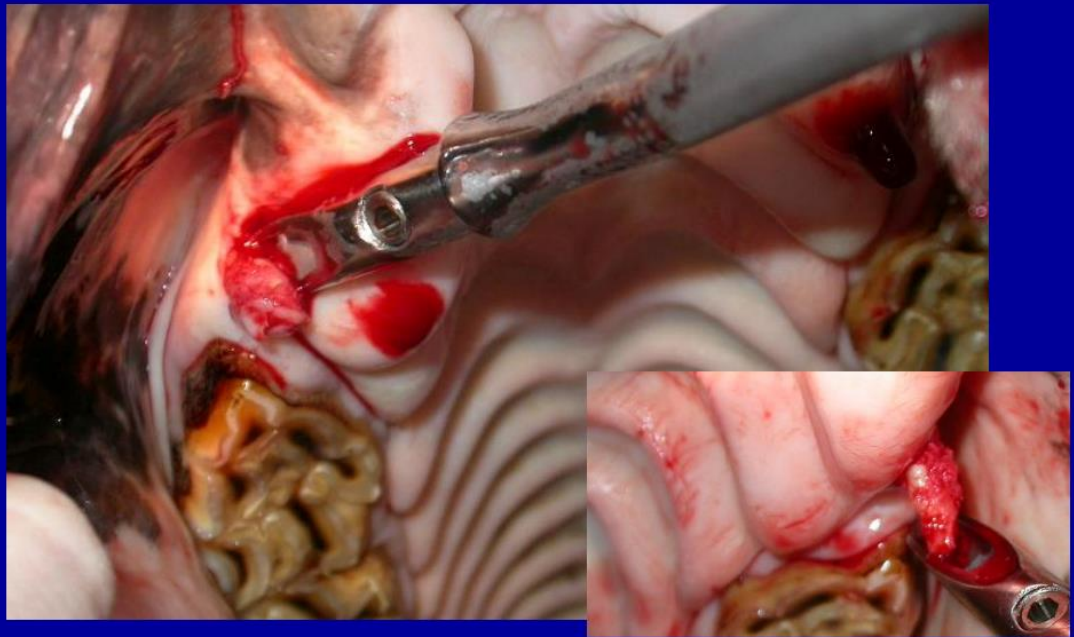

Figuur 1 Door een ruk aan het bit kan gemakkelijk het tandvlees beschadigen of een tand afbreken.³²

³¹ https://scholar.cu.edu.eg/ashrafseida/files/equine_dental_disorders.pdf

³² Stilbeelden uit de video over de inwerking van bidden
<https://www.youtube.com/watch?v=gi57PsjIFqM>

Door de problemen met het bit worden wolfstanden er meestal compleet uitgetrokken. Na het trekken kunnen echter ook door de wond hiervan problemen met het bit ontstaan.

33

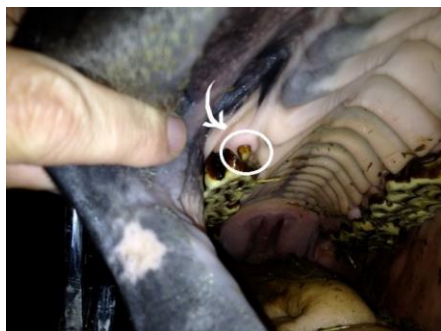

Foto 16 Een wolfskies, foto van paardenarts.nl

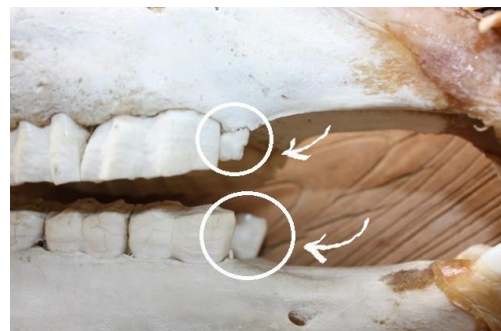

Foto 17 De wolfskiezen bevinden zich vóór de andere kiezen. Foto van paardenarts.nl

BIT SEATS

Regelmatig worden de eerste kiezen van het paard rond gevijld, om de 'acceptatie' van het bit te forceren. Zulke gevijlde kiezen worden 'bit seats' genoemd. Met gladde, gevijlde kiezen is het paard niet langer in staat om het bit met zijn tanden vast te pakken. Echter, deze ingreep kan veel pijn veroorzaken omdat de zenuwen meer aan het oppervlak komen te liggen. Ook neemt hierdoor de kans op ontstekingen toe.

³³ Universiteit van Edinburgh https://scholar.cu.edu.eg/ashrafseida/files/equine_dental_disorders.pdf

WEDSTRIJDREGLEMENT BESCHERMT PAARDEN NIET

Wedstrijden binnen de paardensport kunnen door particulieren worden georganiseerd, maar ook door de Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie (KNHS). De KNHS is aangesloten bij de Fédération Equestre Internationale (FEI), de overkoepelende, internationale paardensportorganisatie. Het wedstrijdreglement van de KNHS dient zoveel mogelijk overeen te komen met de regels van de FEI.

BITGEBRUIK TIJDENS WEDSTRIJDEN

In het wedstrijdreglement van de KNHS zijn bepalingen opgenomen ten behoeve van het welzijn van de paarden. Hierin staat onder andere dat een 'onaanvaardbaar scherp' of slecht passend bit niet is toegestaan. Ook moet een paard dat bloed in de mond heeft, worden uitgesloten van een dressuurwedstrijd. Bij eventing kan een beetje bloed uit de mond nog worden toegestaan. Indien het een 'minimale' hoeveelheid bloed betreft, mag de 'officiële inspecteur' besluiten het paard toch aan de wedstrijd te laten deelnemen. Zoals eerder besproken worden wonden in de mond van het paard echter niet altijd gekenmerkt door bloed; laat staan door zó'n hoeveelheid bloed dat deze tijdens een drukke wedstrijd zal worden opgemerkt.

Per paardensportdiscipline zijn andere soorten bidden toegestaan. Bij de hogere dressuurklassen is het rijden zónder bit verboden volgens wedstrijdreglementen.

WETGEVING

In Nederland is het verboden om pijn of letsel bij dieren te veroorzaken zonder 'redelijk' doel of indien de pijn niet in verhouding staat tot het belang van het bereiken van zo'n 'redelijk' doel. Dit is bepaald in de *Wet dieren*, de Nederlandse wet die dierenwelzijn waarborgt.

TANDEN TREKKEN EN BIVIJLEN

In principe is het bij wet verboden om ingrepen te verrichten die niet medisch noodzakelijk zijn. Er zijn echter enkele uitzonderingen gemaakt bijvoorbeeld het steriliseren van dieren, het inbrengen van injectienaalden en het aanbrengen van een oormerk. De regels met betrekking tot medische ingrepen staan in het *Besluit diergeneeskundigen*. Met betrekking tot deze uitzonderingen wordt benadrukt dat de ingrepen bij de dieren geen pijn of onnodig letsel mogen veroorzaken. Echter, het vijlen en trekken van kiezen bij paarden staat niet tussen de toegestane handelingen, waaruit we kunnen afleiden dat het preventief verwijderen van wolfstanden niet is toegestaan.

Aan de hand van het 'Afwegingsinstrument voor Ingrepen' van de Raad van Dieraangelegenheden (RDA)³⁴ kan worden bepaald dat **het vijlen van kiezen om zogenoemde 'bit seats' te maken een verboden ingreep is:**

1. Het welzijn van de paarden wordt bij licht afvijlen van de kiezen niet blijvend aangetast. Als er per ongeluk diep wordt gevijld en zenuwen worden geraakt zou het kunnen dat paarden structureel pijn ervaren als de zenuwuiteinden in de kiezen meer aan het oppervlak zijn komen te liggen. Normaal gesproken is dit niet zo.
2. De ingreep is niet noodzakelijk vanwege diergerichte doelstellingen. Het vijlen van een 'bit seat' zorgt er wel voor dat de kiezen minder scherp zijn wanneer de tong of wang klem komt te zitten tussen het bit en de kiezen. Met afgevijlde kiezen kan het paard zich minder goed tegen het bit verzetten door het bit met zijn kiezen vast te pakken
3. De RDA stelt dat de ingreep absoluut noodzakelijk dient te zijn om bepaalde mensgerichte doelstellingen te realiseren, zoals bijvoorbeeld het beoefenen van de paardensport. Ook dit is niet aan de orde, omdat er alternatieven zijn.³⁵
4. Ten slotte moet volgens de RDA worden bepaald of de welzijnsaantasting maatschappelijk aanvaardbaar is. Wanneer de maatschappij zich bewust zou worden van de welzijnsproblemen, is het heel wel mogelijk dat deze niet aanvaardbaar worden geacht.

Aan de hand van het afwegingsinstrument van de Raad van Dieraangelegenheden (RDA) kan tevens worden bepaald dat **het trekken van wolfskiezen een verboden ingreep is:**

1. Het welzijn van de paarden wordt tijdelijk zeer ernstig aangetast; het trekken van de kiezen zorgt voor 1 à 2 weken ernstig ongerief. Vervolgens kunnen de paarden structureel pijn ervaren als het bit op deze plek drukt.³⁶

³⁴ <https://edepot.wur.nl/277613>

³⁵ Dierenbescherming, *25 jaar worstelen met ingrepen. Hoe stoppen met betwiste ingrepen in de veehouderij?*, Den Haag 2018: Dierenbescherming, pp. 9 - 10.

³⁶ Universiteit van Edinburgh https://scholar.cu.edu.eg/ashrafseida/files/equine_dental_disorders.pdf

2. De ingreep is niet noodzakelijk voor het behalen van diergerichte doelstellingen. Wolfskiezen worden getrokken zodat er plek is voor het bit, en zorgt ervoor dat de eerste kiezen niet afbreken of gaan ontsteken als de ruiters hard aan de teugels trekt. Maar als er geen bidden werden gebruikt, was dit niet nodig geweest.
3. De RDA stelt dat de ingreep – indien er geen sprake is van een diergerichte doelstelling - absoluut noodzakelijk moet zijn om bepaalde mensgerichte doelstellingen te realiseren. Ook dit is niet het geval, omdat er alternatieven zijn.³⁷ Ten slotte moet volgens de RDA worden bepaald of de welzijnsaantasting maatschappelijk aanvaardbaar is.

‘Noodzakelijk lijden’ is het lijden dat nodig is omdat andere mens- of diergerichte doelstellingen belangrijker zijn dan het voorkomen van dat lijden. Op basis van de maatschappelijke moraal en de wetenschappelijke kennis over de emotie en het bewustzijn van dieren kan worden geconcludeerd dat er zowel bij het vijlen van bit seats als bij het uittrekken van wolfskiezen absoluut geen sprake is van noodzakelijk lijden.³⁸ Paarden pijn doen om ze te kunnen berijden, is dus niet te rechtvaardigen.

³⁷ Dierenbescherming, *25 jaar worstelen met ingrepen. Hoe stoppen met betwiste ingrepen in de veehouderij?*, Den Haag 2018: Dierenbescherming, pp. 9 - 10.

³⁸ Raad voor Dieraangelegenheden, *Zorgplicht Natuurlijk Gewogen*, Den Haag 2012: Raad voor Dierenaangelegenheden, p. 24.

BITTEN IN DE PRAKTIJK

Alle bidden geven bij gebruik een pijnprikkel op het tandvlees, de mondhoeken, de tong en het verhemelte. Maar niet alle bidden veroorzaken evenveel pijn.

Een draaiing van het monddedeelte, of punten op het monddedeelte, veroorzaakt meer pijn dan een afgerond bit.

- Een kinketting (een ketting onder de kin) veroorzaakt pijn aan de kin en de onderkaak wanneer er aan de teugels wordt getrokken.
- Hefboomwerking door zogenoemde 'scharen' aan het bit versterken de druk. Zelfs als de ruiter zacht aan de teugels trekt, kan dit door de hefboomwerking voor het paard erg pijnlijk zijn.³⁹
- Elk bit heeft een eigen manier van druk uitoefenen. Sommige bidden hebben tongbogen. Een tongboog kan in het gehemelte drukken, en is dan veel pijnlijker dan een recht bit.
- Bidden met een enkele breuk in het midden hebben een klemmend effect op de tong en onderkaak.

De inwerking is hoe dan ook pijnlijker als de neusriem strak zit, want dan kunnen paarden hun mond niet openen om het verhemelte te ontzien en worden alle hierboven genoemde factoren versterkt.

VOORBEELDEN VAN BITTEN EN PAARDEN MET PIJN IN DE PRAKTIJK

Hieronder zijn paardenbitten met hefboomwerking te zien. De ketting die aan deze bidden bevestigd is en onder de kin van het paard zit, maakt het bit nog pijnlijker.

Foto 21
Liverpoolstang, veel gebruikt bij mannen

Foto 20 IJslands bit,
gebruikt bij IJslands rijden

Foto 19 Westernbit,
gebruikt bij westernrijden

Foto 18 Pelhalmbit,
veel gebruikt bij dressuur

Foto 22 Enkel gebroken pessoabit, veroorzaakt een hefboomeffect en heeft een notenkrakereffect op de tong en de onderkaak.

Foto 23 De opengesperde ogen, gespannen kaak en opgetrokken lippen duiden op pijn. De mond kan niet open omdat de neusriem erg strak zit.

Foto 24 Hoewel de hackamore niet in de mond zit, maken de lange scharen en de kinketting de inwerking toch erg pijnlijk. Hoe langer de scharen, hoe pijnlijker de inwerking vanwege de druk op het neusbot.

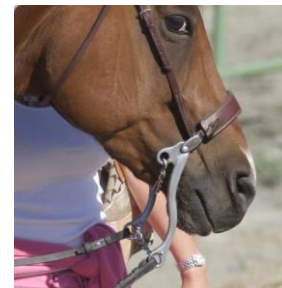

Foto 25 Niet ieder bitloos hoofdstel is goed. Deze mechanische hackamore oefent enorm veel druk uit op de neus en de onderkaak. Aan de opgetrokken neus van het paard kun je zien dat het dier ongerief ervaart.⁴⁰

Foto 26 Enkel gebroken kneveltrens, de zijkanalen voorkomen dat het bit door de hele mond getrokken wordt als je maar aan één kant trekt.

Foto 27 Het enkel gebroken bit heeft een notenkrakereffect op de tong. De onderkaak en de tong worden afgeknelld, terwijl de punt in het verhemelte drukt. Het paard zal de mond willen openen om aan de pijn te ontsnappen. Dit kan niet als er een neusriem om de neus zit. Met neusriem is dit bit dus extra pijnlijk.

⁴⁰ Foto afkomstig van

https://en.wikipedia.org/wiki/Mechanical_hackamore#/media/File:Pinto_in_Hackamore.jpg

Foto 28 De pelhalm, met kinketting en hefboomwerking

Foto 29 Door de strakke neusriem, de kinketting en twee bittten (een onderlegtrens en een pelhalm) heeft het paard veel pijn aan zijn neus, kin en mond.

Foto 30 Dubbel gebroken tonglepelbit

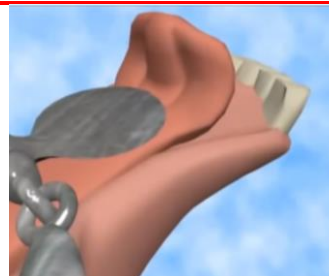

Foto 31 De tonglepel zorg ervoor dat het paard zijn tong niet over het bit kan leggen om zichzelf tegen de pijnlijke inwerking te beschermen. Dit bit is dubbel gebroken, hierdoor is er geen punt die direct in het verhemelte kan drukken zoals bij een enkel gebroken bit, maar bij de zijkanten drukt het bit alsnog op het tandvlees.⁴¹

Foto 32 Westernbit met hoge tongboog en lange scharen, een klein beetje druk veroorzaakt enorme pijn in het verhemelte van het paard.

Foto 33 Het paard kan gelukkig de mond opendoen, zodat de tongboog niet in het verhemelte prikt. Echter, het hoofd kan niet verder omhoog door de riem aan de onderkant van het hoofdstel. Het paard heeft veel pijn aan de tong, het tandvlees, de kin en de mondhoeken.⁴²

⁴¹ De animaties zijn afkomstig van <https://www.youtube.com/watch?v=gi57PslFqM>

⁴² Foto afkomstig van <https://en.wikipedia.org/wiki/File:Harshbituse.JPG>

Foto 34 Een racebit, waarbij vaak een tonglepel gebruikt wordt of de tong wordt vastgeknoopt, zodat deze niet 'voor de luchtwegen' kan komen tijdens een race.

Foto 35 Het racebit en de vastgeknoopte tong veroorzaken duidelijk veel ongemak bij het paard.⁴³

Ook tegenwoordig zijn er nog extremere martelwerktuigen te koop om paarden met het bit te trainen. Enkele voorbeelden van bidden die gewoon in Nederland gebruikt worden:

Foto 36 Driedubbele kneveltrens

Foto 34 Het idee achter de driedubbele kneveltrens is dat het paard het bit niet kan vastpakken met zijn tanden.⁴⁴

Foto 35 Extreem dun bit met hefboomwerking en kinketting. Dit bit werkt als een mes in op het tandvlees.⁴⁵

Foto 36 Een smal bit in combinatie met het afbinden van de tong kan zeer ernstige verwondingen veroorzaken.

⁴³ Foto afkomstig van <https://www.ftadviser.com/investments/2017/09/14/warning-over-race-horse-investment-scams/>

⁴⁴ Foto afkomstig van <https://bitbankaustralia.files.wordpress.com/2011/03/weirdtriplefm.jpg>

⁴⁵ Foto afkomstig van <http://tackytackoftheday.blogspot.com/search/label/Bits-n-Pieces>

08

ALTERNATIEVEN: BITLOOS RIJDEN

Gelukkig zijn er heel veel alternatieven die het paard minder of geen pijn doen. Paarden zijn zeer intelligent en kunnen goed leren om bestuurd te worden zonder een bit. Alternatieven zijn onder andere:

- een touw om de nek
- een hoofdstel met neusriem, waarbij de riemen waaraan de teugels vastzitten kruisen onder de kin of kaak
- een kaptoom
- een 'sidepull', waarbij de teugels aan de zijkanten van de neusriem worden vastgemaakt

Hoe beter het paard en de ruiter elkaar kennen, en hoe meer ontspannen en op elkaar ingespeeld ze zijn, des te subtieler kan de communicatie worden, en des te makkelijker zal het paard te besturen zijn. Er is geen bit nodig om paard te rijden.

Foto 37
Kaakgekruipt hoofdstel

Foto 38 Sidepull-hoofdstel, waarbij aan de neusriem gestuurd wordt

Foto 40 Touw om de nek, neckrope

Foto 39
Kaptoom, waarbij vanaf de neus gestuurd wordt

BITLOZE ALTERNATIEVEN IN DE PRAKTIJK

Foto 41
Neckrope-dressuur
'Iris Weijenberg met
Salvador "Icelandic
Welsh"'

Foto 42 Mennen,
bitloos

Foto 43 Springen met
sidepull

*Foto 44
Recreatief, hoofdstel
met riemen die
kruisen onder de
kaak*

*Foto 45
Buiten rijden kan
diervriendelijk zonder
bit. Dit zijn
kingekruiste
hoofdstellen.*

CONCLUSIE

Paardenbitten worden al sinds 3.500 v.Chr. gebruikt om paarden te kunnen besturen en om hun lichaamshouding te kunnen bepalen. Echter, in een tijd waarin we ons steeds bewuster worden van het feit dat dieren net als wij bewustzijn en gevoelens hebben en pijn ervaren, zou het gebruik van paardenbitten moeten worden heroverwogen.

Niet alleen is er ruimschoots wetenschappelijk bewijs dat bidden structureel ernstige schade aanrichten aan de mond van het paard, ook kan worden aangetoond dat de druk die de ruiter uitoefent door aan de teugels te trekken, door het paard als vele malen groter kan worden ervaren. Bij gebruik van een bit kan de ruiter er dus niet zeker van zijn dat hij zijn paard geen pijn doet. Uit onderzoek is bovendien gebleken dat bij paarden van ruiters die er zeker van zeiden te zijn dat hun paard geen pijn had, wel degelijk wonden in de mond te zien waren.

Het leed en de schade door bitgebruik, die in dit rapport zijn beschreven, betreffen geen incidenten. Signalen dat paarden pijn hebben, worden systematisch door ruiters genegeerd.

Daarnaast moeten er voor 'optimaal bitgebruik' tandheelkundige ingrepen worden verricht: tanden en kiezen moeten worden gevijld en getrokken, zodat het bit minder snel de wolfstanden breekt en het paard zich er minder goed tegen kan verzetten.

De KNHS en de FEI lijken zich tot op heden weinig aan te trekken van het wetenschappelijk bewijs voor het feit dat paardenbitten zichtbare schade en pijn veroorzaken; in het officiële wedstrijdreglement staat zelfs beschreven dat een paard pas gediskwalificeerd wordt indien er een significante hoeveelheid bloed te zien is. Echter, de schade die veroorzaakt wordt door bidden kenmerkt zich helemaal niet door hevige bloedingen, maar juist door bijvoorbeeld kloven, drukplekken en zweren.

Dier&Recht concludeert dan ook dat het een absolute noodzaak is dat er paard-specifieke wetgeving komt om het welzijn van de dieren te waarborgen. Er dient een verbod te komen op dwang- en trainingsmiddelen die het paard pijn doen, verwonden of een natuurlijke houding onmogelijk maken, waaronder in ieder geval een verbod op bidden en smalle, snijdende en harde neusriemen.

BIJLAGE

TYPES HOOFDSTELLEN DIE WE WÉL AANRADEN:

‘Lightrider’-hoofdstellen met een losse kinriem

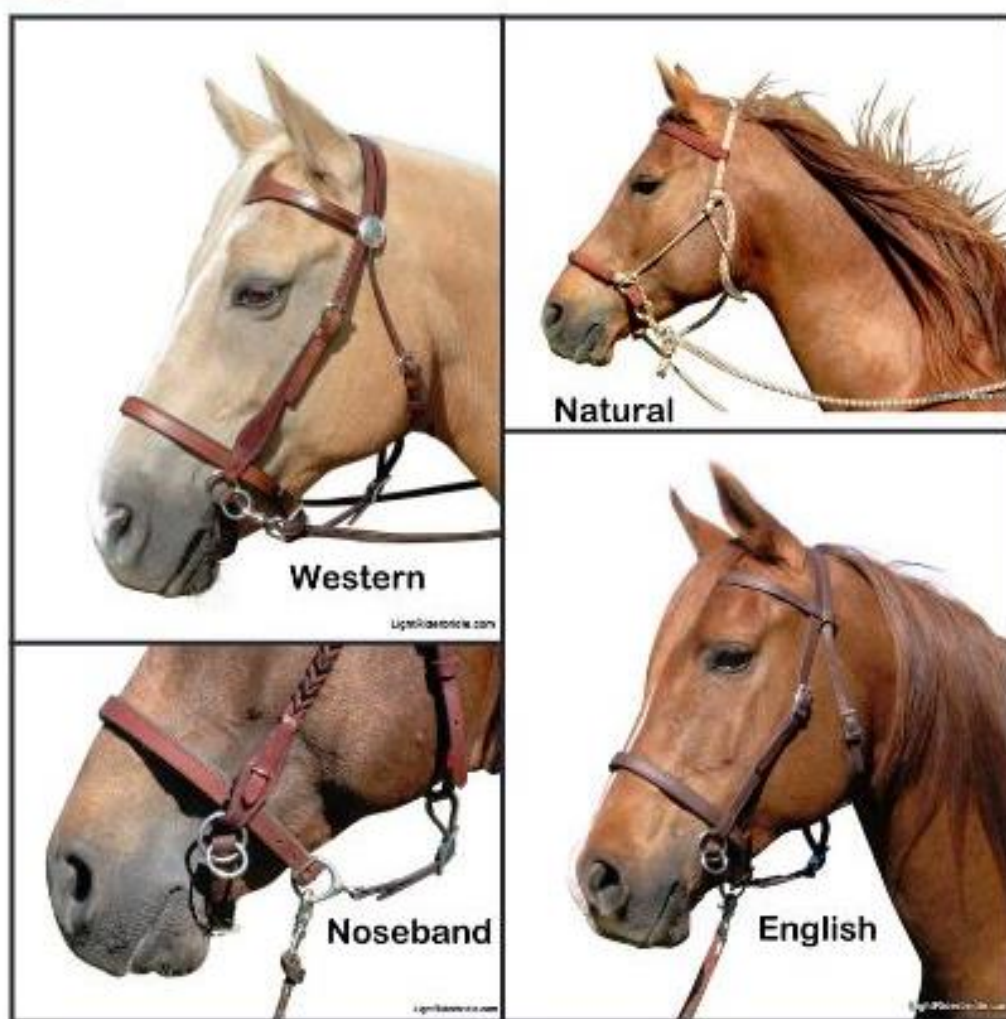

Foto 46 Hoofdstellen waarmee het paard via de kin wordt gestuurd van Lightrider
<https://www.lightriderbridle.com/>

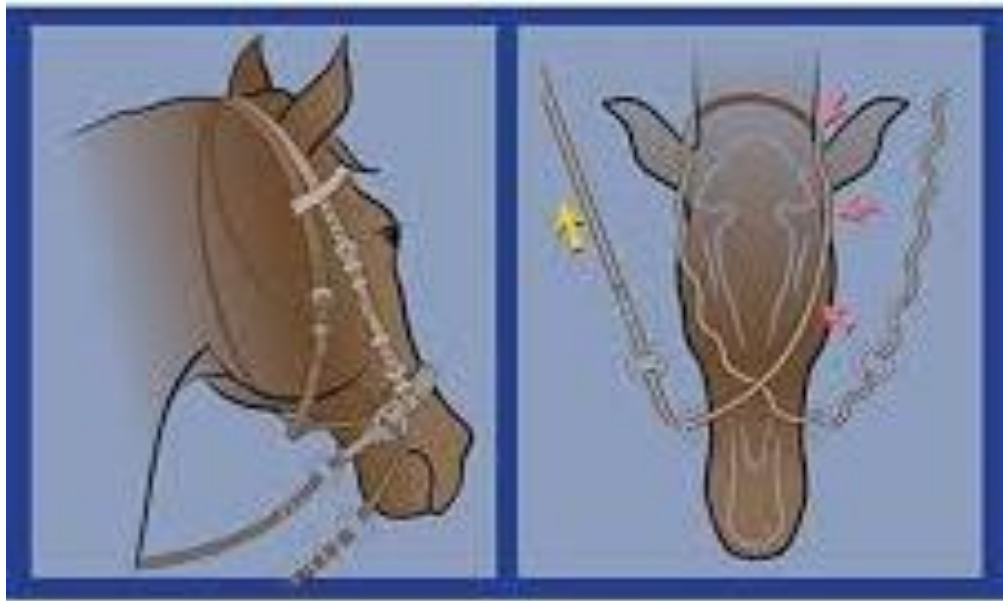

Foto 41 Gekruist-onder-de-kaak hoofdstel zoals het dr. Cook hoofdstel <https://bitlessbridle.com/>

Foto 48 Voorbeeld van een kaakgekruijd hoofdstel.

Sidepulls

Foto 49 Sidepull 'fianco' van <https://www.bitloospaardrijden.info/sidepulls.php>

Foto 42 Zeer zachte brede neusriem als sidepull, van [Equimero](#)